

Recenzja

Zbigniew Tarkowski: *A New Approach to Stuttering Diagnosis and Therapy* New York, Nova Sciences Publishers 2017, 207 stron

Jest to pierwsza monografia polskiego patologa mowy i logopedy wydana na rynku amerykańskim przez prestiżowe wydawnictwo naukowe. Z tego chociażby względu publikacja zasługuje na wyróżnienie i pochwałę. Jej autor, profesor Zbigniew Tarkowski, zabiera głos często w sposób świadomie polemiczny lub kontrowersyjny po to, aby zainspirować do poważnych rozważań lub pogłębionych badań. Tym razem wypowiedział się na temat jąkania, w którym się specjalizuje i w tej dziedzinie jest uznawany za międzynarodowy autorytet. W przedmowie recenzowanej monografii wyraźnie polemizuje z amerykańskimi ekspertami w dziedzinie jąkania, których poglądy zostały przedstawione w książce pod redakcją Stephena B. Hooda *Jąkanie – eksperci radzą. Z doświadczeń własnych i zawodowych 28 specjalistów* (2015). Są one w Polsce upowszechniane, choć stoją w sprzeczności z polską tradycją myśli naukowej w tym zakresie. To zadziwiające, że importujemy poglądy z Zachodu, nadając im pochośnie statut nowoczesnych i nowatorskich, natomiast Tarkowski upowszechnia na forum międzynarodowym idee wypracowane na polskim gruncie i okazuje się, że cieszą się one dużym zainteresowaniem.

Należy podkreślić, że poglądy dotyczące diagnozy i terapii jąkania na Zachodzie są zdominowane przez myśl amerykańskich ekspertów, z Charlesem Van Riperem na czele. Nawiązując do własnych doświadczeń, twierdzą oni, że zaburzenie to należy zaakceptować oraz „upłynnić”. Innymi słowy, proponują płynne jąkanie jako zamierzony, właściwy rezultat terapii. Z tym poglądem wyraźnie polemizuje Tarkowski. Nawiązując do wschodniej tradycji, jest zdania, że jąkania nie należy akceptować, że celem terapii jest płynne mówienie, a akceptacja jąkania wywala nihilizm terapeutyczny, jest wyrazem bezradności oraz obniża motywację do leczenia, bo uczestnik terapii nie odczuwa potrzeby dokonywania zasadniczych zmian. Należy oczywiście akceptować osobę jąkającą się, ale akceptacja jąkania może wystąpić jedynie w początkowej fazie terapii. Potem należy mobilizować jąkającego się do walki z zaburzeniem, utrudniającym komunika-

cję interpersonalną, oraz kształtować odpowiedni poziom motywacji. Zalecane przez wspomnianych ekspertów płynne jąkanie to nic innego jak zastępowanie nie płynności napiętej przez nienapiętą. Ta technika nie jest żadnym odkryciem, ponieważ ma swoją długą historię. Jeżeli celem terapii jest osiągnięcie stadium płynnego jąkania, to jak można mierzyć efekty terapii? Taka postawa ogranicza badania nad skutecznością terapii, co ma bardzo złe przełożenie na potrzeby praktyki. O ile polscy badacze na ogół znają publikacje zachodnich specjalistów, o tyle nie następuje transmisja w odwrotnym kierunku. Dlatego Tarkowski omawia w swojej monografii przede wszystkim autorów z Europy Wschodniej i Środkowej, którzy są nieznani zachodniemu czytelnikowi. Stanowi ona zatem swoistą promocję osiągnięć rosyjskich, czeskich, słowackich a przede wszystkim polskich specjalistów. Te osiągnięcia są znaczące, ale niestety nie doceniane przez tych, którzy fascynują się zachodnimi nowinkami terapeutycznymi.

Monografia składa się z przedmowy, pięciu rozdziałów oraz aneksu. W rozdziale pierwszym, *Wprowadzenie do diagnozy i terapii osób jękających się*, autor przedstawia klasyfikację nie płynności mówienia oraz omawia istotę jąkania. Ukazuje własną systemową koncepcję tego zaburzenia. Według niej, jąkanie jest zaburzeniem psychosomatycznym posiadającym strukturę składającą się z elementów (czynników) lingwistycznych, biologicznych, psychologicznych i społecznych oraz relacji między nimi. Do podstawowych czynników lingwistycznych Tarkowski zalicza: typ, frekwencje i lokalizację nie płynności mówienia, długość, strukturę i spójność wypowiedzi. Wśród czynników biologicznych wyróżnia: asymetrię mózgową, dyskoordynację oddechowo-fonacyjno-artykulacyjną, skurcze kloniczne i toniczne, współruchy, dziedziczność, objawy wegetatywne. Do czynników psychologicznych zalicza: samoocenę, lęk, frustrację, stres, agresję. Wśród czynników społecznych wyróżnia: sytuacje komunikacyjne, odbiór wypowiedzi, audytorium, bariery komunikacyjne i gotowość do komunikowania się. Opisanie poszczególnych czynników oraz określenie relacji między nimi pozwala wyjaśnić różne typy jąkania.

W rozdziale drugim, *Diagnoza osób jękających się*, Tarkowski wyjaśnia rodzaje, cel, etapy oraz znaczenie postępowania diagnostycznego. Pokazuje różnice między diagnozą naukową, nastawioną najczęściej na samo poznanie, a diagnozą praktyczną, dostosowaną do potrzeb pacjenta, służącą określeniu problemu i opracowaniu odpowiedniej terapii. Omawia własny model diagnozy osoby jękającej się. Zakłada w nim występowanie pewnych etapów, które dotyczą kolejno: 1) symptomatyki, 2) etiologii, 3) patomechanizmu, 4) diagnozy różnicowej, 5) nozologii oraz 6) opiniowania. Prezentuje także własne metody diagnostyczne, wśród których omawia między innymi takie, jak:

- Kwestionariusz Zaburzeń Płynności Mówienia, który jest metodą jakościowej oceny dysfunkcji występujących u dzieci, młodzieży i dorosłych. Służy do rozpoznania typu nie płynności mówienia oraz przypisaniu jej do określonej jednostki zaburzenia mowy.

- Kwestionariusz Niepłynności Mówienia i Logofobii, oparty na założeniu, że jękanie jest funkcją niepłynności mówienia, logofobii oraz współruchów w sytuacji komunikacyjnej.
- Skala Reakcji na Niepłynność Mówienia, która pozwala określić reakcje poznawcze, behawioralne i emocjonalne rodziców i nauczycieli na niepłynność mówienia dziecka. Wymienione reakcje tworzą styl reagowania na zaburzenia płynności.
- Skala Samooceny i Oceny Jękania (współautorka: Jolanta Góral-Półrola), która pozwala określić strukturę jękania w ujęciu systemowym. Wymienione czynniki podlegają zarówno samoocenie osoby jękającej się, jak i ocenie jego środowiska społecznego.
- Skala Motywacji do Terapii Jękania (współautorka: Jolanta Góral-Półrola), służąca do oceny podstawowych składników motywacji do leczenia, takich jak: nieakceptowanie jękania, koszty terapii, jej przebieg, wiara w powodzenie terapii i wsparcie.

Należy pokreślić, że trzy ostatnie z wymienionych metod zostały wystandaryzowane i znormalizowane na podstawie badań przeprowadzonych wśród dużej populacji osób jękających się, co znacznie podnosi wartość tych narzędzi pomiaru i świadczy pozytywnie o polskich osiągnięciach w zakresie diagnostyki zaburzeń mowy.

W kolejnym rozdziale, *Terapia osób jękających się*, autor przedstawia własny model leczenia w ujęciu systemowym. Nawiązuje w nim do struktury jękania oraz kładzie nacisk na tworzenie powiązań między różnymi podejściami terapeutycznymi, z dostosowaniem ich do specyfiki jękania. Według Tarkowskiego, terapia jest naturalnym eksperymentem, podczas którego weryfikuje się różne hipotezy dotyczące zależności między czynnikami jękania. Jej realizacja wymaga posiadania różnych umiejętności terapeutycznych (głównie myślenia kreatywnego i empatii) i nie polega jedynie na prowadzeniu ćwiczeń. Postulowana przez autora systemowa terapia ma na celu rozwiązanie problemu osoby jękającej się, a o jej przebiegu decydują czynniki: czas, miejsce, wiek osoby, rodzaj jękania i jego głębokość, motywacja, związek terapeutyczny, intensywność treningu, komunikacja, organizacja. Wiele uwagi poświęca Tarkowski omówieniu różnorodnych metod terapii oraz motywowania do niej.

Rozdział czwarty, *Farmakologiczne podstawy terapii osób jękających się – przeszłość, terażniejszość i przyszłość*, został napisany przez dwóch znanych farmakologów Dariusza Pawlaka i Tomasza Kamińskiego. Autorzy przedstawiają historię, stan obecny i prognozowany rozwój farmakoterapii osób jękających się. Zapoznają czytelnika z najnowszymi doniesieniami naukowymi i badaniami dotyczącymi wynaleźienia „leku na jękanie”. Podkreślają, że farmakoterapia osób jękających się nie eliminuje terapii logopedycznej i psychologicznej, a jedynie je wzmacnia.

W rozdziale piątym, *Studia przypadków i wywiady*, Tarkowski omawia interesujące prace dotyczące: odróżnienia rozwojowej niepłynności mówienia od jękania

wczesnodziecięcego (list napisany przez matkę logopedę); jąkania postrzeganego jako „choroba winy” (fragmenty dziennika studenta jąkającego się); jąkania stanowiącego fascynującą zagadkę (wywiad z profesorem Bogdanem Adamczykiem, fizykiem i terapeutą, twórcą metody „Echo”); akceptacji jąkania (wywiad z parą jąkających się, którzy są małżeństwem). Na szczególną uwagę zasługuje studium przypadku jąkającego się chłopca oraz recenzja filmu *Jak zostać królem*.

Reasumując, należy podkreślić, że przedstawiona monografia ma duże walory poznawcze i praktyczne, które skłoniły nowojorskie wydawnictwo do opublikowania jej. Miejmy nadzieję, że zostanie w niedługim czasie przetłumaczona i trafi do rąk polskich czytelników.

Agnieszka Okraśńska